

Dvadeset godina Konvencije UN-a

Irene Balaguer i Peter Moss

Gosti urednici Irene Balaguer i Peter Moss predstavljaju broj 17 koji se tematski bavi pravima djece.

Ovim brojem časopisa 'Djeca u Europi' obilježava se dvadeseta obljetnica usvajanja Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta (United Nations Convention on the Rights of the Child - UNCRC), usvojene 20. studenoga 1989. Konvencija je značajan događaj premda - kao što će nas podsjetiti ovaj broj časopisa - se ne može smatrati početkom pokreta za prava djece koji je tijekom mnogih godina tražio nove veze između djece, odraslih i društva. Konvencija nesumnjivo nije ni savršena ni potpuna, ali je neizmjerljivo važan dokument u borbi za dječja prava. Ona priznaje da je dijete osoba od rođenja, da je građanin koji ima prava, koji zaslužuje da ga se sasluša i poštuje. Konvencija je donijela promjene premda je njezin potencijal daleko veći od onoga što je ostvareno jer je u previše zemalja premalo toga učinjeno da bi se provodila u praksi na mnogim područjima u kojima bi je trebalo uzimati u obzir.

Nad ovu Konvenciju i ovaj broj časopisa nadvila su se tri pitanja: Kako bismo trebali tumačiti prava djece s obzirom na način na koji su prikazana u Konvenciji? Kako se ona mogu provesti? Bismo li trebali razmišljati šire od dometa Konvencije? Poput bilo kojeg političkog dokumenta, što Konvencija jest - osmišljena i sastavljena tijekom pregovora između ljudi s vrlo različitim motivima i perspektivama - ona

zahtijeva tumačenje koje ponovno uključuje političke procese. Primjerice, znači li ona ili ne znači kraj tjelesnog kažnjavanja djece? Hoće li svoj djeci u ranom djetinjstvu odgoj i obrazovanje biti dostupni? Bi li Konvencija trebala bolje zaštititi marginaliziranu djecu, poput one koja trebaju azil? Ovo su neka od sivih područja koja je, tijekom intervjua koji donosimo u ovom broju, istaknula prva pravobraniteljica za djecu u svijetu Maalfrid Grude Flekkøy.

Članak Fulvie Rosemberg iz Brazila usmjerava pozornost prema drukčijim načinima tumačenja. Prava djece mogu se fokusirati na određene marginalizirane ili 'devijantne' skupine, što će Konvenciju učiniti još jednim sredstvom usmjerenim prema socijalnoj skrbi. No ipak, Konvencija je, zajedno sa širim nastojanjima čiji je dio, namijenjena svoj djeci i odnosi se na svu djecu - na djecu kao sociološku skupinu.

Jedan odgovor na provođenje Konvencije bilo je uspostavljanje samostalnih ali neovisnih službi financiranih i propisanih od strane države, sa svrhom nadzora, javnog pritiska i izvješćivanja o napretku - koje su dobile razne nazive: branitelji djece, zastupnici djece, povjerenici za djecu, javni pravobranitelji. Većina zemalja članica ima takve namjenske službe. No bez obzira na njihovu važnost, moć im je ograničena. Mnogo je važnija reakcija odraslih općenito, a

osobito onih koji žive i rade s djecom, posebno roditelja i odgajatelja. U tom smislu Dubravka Maleš obrazlaže u ovom broju: 'Koliko će djeca uživati svoja prava manje je pitanje zakona, a više odraslih koji organiziraju i sudjeluju u procesu odgoja i obrazovanja.' Ipak moramo istaknuti da oživotvorenje prava djece zahtijeva oboje: snažan pravni okvir i djelovanje odraslih. U svakom slučaju, Konvencija je veliki izazov ne samo roditeljima nego i odgajateljima: da priznaju i poštuju prava djece, da ih učine dijelom svakidašnjeg života i svakidašnjih odnosa, da širu društvenu zajednicu upoznaju s tim da djeca imaju prava.

Provedba je u nekim zemljama odmaknula dalje nego u drugima (a dvije države, uključujući i Sjedinjene Države, još moraju ratificirati Konvenciju - podsjetnik predsjedniku Obami: 'Da, vi to možete!'). To je djelomično stvar političke obveze i političke volje: u nekim zemljama prava djece i demokratske vrijednosti koje ih podupiru dolaze do izražaja više nego u drugima. Postoje također mnogi potencijalni izvori otpora, uključujući i roditelje i odgajatelje, koji bi mogli prava djece smatrati 'petljanjem u njihove poslove'.

Pored toga, tu je i sporni problem koji je odlučno postavio Bernard de Vos: 'Siromaštvo utječe na sva ljudska prava, pa i prava djeteta. Siromašne obitelji ne mogu imati potpunu korist od prava na odgoj i obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i pristojno stanovanje jer im za to nedostaju sredstva.' Ove dvije stvari su, naravno, povezane: siromaštvo može priječiti provedbu prava, ali prava mogu pridonijeti prevladavanju siromaštva. Unatoč tome, siromaštvo i neravnopravnost, koji su i dalje u mnogim područjima prisutni, ne smiju biti isprika za nepoduzimanje mjera koje

pridonose ostvarenju prava djece.

Problem je vidjeti prava u njihovom realnom svjetlu te prepoznati što se njima može a što ne može postići. Maalfrid Grude Flekkøy ponudila je stajalište utemeljeno na dugogodišnjem iskustvu. Konvencija je, zaključuje ona, 'korisna, možete se njome poslužiti da biste podržali argumente, primjerice, u kampanjama protiv tjelesnog kažnjavanja djece. No, ona ima svoja ograničenja - ona je toliko važna koliko joj ljudi to dopuštaju. Stoga je naširoko prihvaćena, ali unatoč tome djeca danas ne žive uvijek u skladu s njezinim postulatima.'

Spomenuto nije razlog za očajavanje. Konvencija nikada nije bila čarobno rješenje svih problema.

To ne znači da je nevažna ili da nije korisna. Ona utvrđuje pozicije i načela koja se mogu upotrijebiti u politici, načinu upravljanja i praksi. Ona učvršćuje određene smjerove raspravljanja, daje značaj kampanjama te pridonosi promjeni svijesti. No, da bi se ovo sredstvo potpuno iskoristilo potrebni su rad, primjena, razmjena iskustava, sučeljavanje stavova. Čak se ni Konvencija ne bi smjela smatrati posljednjom riječi o pravima djece. Manifest o prirodnim pravima djece, o kojima piše Gianfranco Zavalloni, samo je jedan živi primjer kako se prava mogu razvijati te postati dio šire debate o značenju kvalitetnog djetinjstva i dobrog života.

U ovom broju

U današnje vrijeme, u kojem često patimo od 'povijesne amnezije', osvrćemo se i na doba prije Konvencije. Sjećamo se pionirskog rada Eglantyne Jebb i Deklaracije o pravima djeteta iz 1924. - preteče Konvencije. Govori nam prva svjetska pravobraniteljica za djecu koja je s radom započela u Norveškoj 1981. Izlazimo iz Europe i nalazimo članak o brazilskom Ustavu iz 1988. — još jednu značajnu ispravu o pravima djece. Oba iskustva omogućuju važna razmišljanja o prednostima i ograničenjima pristupa utemeljenog na pravima kojima se želi unaprijediti položaj djece.

Potom se vraćamo u Europu da bismo

opazili značajan napredak - premda mnogo toga što se događa u Europskoj uniji velika većina građana neće primijetiti. Poslije desetljeća u kojima se EU odbijala na bilo koji način baviti djecom, sada priznaje prava djece i svoju ulogu u njihovoj zaštiti i promicanju. Europska komisija ima 'Skupinu za temeljna prava i prava djeteta', a još ove će godine, kao prioritetno pitanje za EU, pokrenuti daljnji razvoj strategije o pravima djeteta. Europska politika odgoja i obrazovanja izranja na površinu djelovanjem nevladinih organizacija, poput Eurochilda i Euroneta koje je zagovaraju, te pomoću rastućeg zanimanja unutar Europskog parlamenta. Upravo sada je vrijeme za uključivanje organizacija i pojedinaca na nacionalnim, regionalnim i lokalnim razinama. Iz uredništva časopisa 'Djeca u Europi' upućujemo jedan prijedlog: EU bi u svojoj razvojnoj politici ranog odgoja i obrazovanja trebala pravima djece osigurati priliku za budućnost podižući ih iznad ciljeva postavljenih Barcelonskom deklaracijom.

Kao i obično, donosimo brojne članke o projektima povezanim s temom broja - u ovom slučaju iznosimo projekte za primjenu prava djece u praksi, osobito stoga da bismo više mjesta ostavili mogućnosti djece i mladih da jasno izraze svoje stavove i ravnopravno sudjeluju u raspravi o svojim pravima. Kao obično, možemo samo zagrepsti

po površini onoga što se događa u Europi. Nesumnjivo bismo mogli ispuniti nekoliko brojeva 'Djeca u Europi' takvim lokalnim iskustvima te i dalje ostajemo pri osjećaju da su mogućnosti za europski dijalog, razmjenu i međusobno učenje, kad je riječ o radu s djecom i obiteljima, daleko od ostvarenja.

Već smo spomenuli članak Gianfranca Zavallonija koji je prikladan da njime završimo ovaj uvodnik. Jer, njegov članak nas podsjeća na ostala moguća prava koja također ne smijemo zaboraviti: pravo na slobodno vrijeme, pravo djece da se zaprljaju, pravo na miris... Trebamo graditi na čvrstim temeljima koji već postoje, osobito na Konvenciji, ali istodobno moramo iznalaziti drukčije mogućnosti djelovanja.

Irene Balaguer je predsjednica Udruženja prosvjetnih djelatnika Rosa Sensat i urednica španjolskog nacionalnog časopisa Infancia. Infancia.europa@revistainfancia.org